

Stop de femicide

Nederland staat op een **shocking derde plek** in Europa wat betreft het percentage vrouwen dat **door mannen wordt vermoord omdat ze vrouw zijn**. Toch krijgt femicide hier maar weinig aandacht. Sterker nog: we noemen het liever 'een familiedrama'. **Dat moet anders.**

Tekst Iris Vandemoortele

Op 10 april stonden er zeventig rode hakken op de Dam in Amsterdam. Ze verwezen naar de zeventig vrouwen die tot dat moment dit jaar in Turkije zijn omgekomen door femicide. Het was een indringend, schokkend beeld. Zeventig lege schoenen voor zeventig vrouwen die er niet meer zijn, omdat mannen besloten dat ze dood moesten. De term femicide verwijst naar de moord op een vrouw omdat ze een vrouw is. Een groot deel van die moorden wordt gepleegd door partners en ex-partners. Het is in Turkije een enorm probleem. De actie op de Dam, een protest tegen femicide, was gebaseerd op een kunstwerk van de Turkse kunstenaar Vahit Tuna.

Hij hing 440 paar hakken aan een gebouw om de 440 vrouwen te gedenken die in 2018 in Turkije stierven door femicide. Ondanks de hoge cijfers stapte Turkije in maart uit de Istanbul-Conventie, een internationaal vrouwenrechtenverdrag met als doel het geweld tegen vrouwen aan te pakken en emancipatie te bevorderen. De ultraconservatieve regering gaf er geen officiële reden voor, maar leden van de regerende partij bekritiseerden het verdrag al eerder. De nadruk op gendergelijkheid zou in strijd zijn met traditionele familiewaarden en homoseksualiteit propaganderen. In het progressieve Nederland is de situatie heel anders, zou je →

denken. Die gedachte zit er echter naast. Ja, de cijfers zijn hier lager dan in Turkije. Maar in Europa doet Nederland het uitermate slecht. Als per hoofd van de bevolking wordt gekeken naar de moorden op vrouwen door een ex of partner, staat Nederland volgens cijfers van Eurostat op de derde plaats. Achter twee landen met eveneens een progressief imago: Finland en Zweden. Hoe kan dat? Dr. Kaouthar Darmoni, CEO van kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis Atria, wijst erop dat ook hier de man-vrouwverhoudingen scheef zijn. 'In Nederland is er minder sprake van een machocultuur, maar wel van sterke gendernormen en machtsrelaties. In de gevallen van geweld tegen vrouwen zie je dat het vaak misgaat wanneer een relatie uitgaat of wanneer vrouwen hun grenzen aangeven. De man heeft dan geen controle meer over zijn vrouw en kan dat simpelweg niet accepteren.' Onder veel mannen leeft de gedachte dat een vrouw van hém is. Ze moet gehoorzamen en bij hem blijven. Doet ze dat niet, dan wordt er vaak door stalking en/of geweld geprobeerd om weer controle over haar te krijgen. In het uiterste geval wordt ze vermoord. Zoals de zestienjarige Hümeýra, die in 2018 in de fietsenstalling van haar school werd doodgeschoten. De dader was een man met wie ze een korte relatie had en die haar daarna veelvuldig stalkte. Ook de 45-jarige Deborah werd in 2019 na langdurige stalking door een ex doodgeschoten. Een paar weken geleden overleed Eva, 28 jaar, thuis aan verwondingen. Volgens een reconstructie van NH Nieuws trof ze haar vriend aan onder invloed van cocaïne. Eva ging vervolgens naar haar ouders, die haar aanraadden om met de relatie te stoppen. Vermoedelijk heeft haar vriend haar kort nadat ze weer thuiskwam vermoord.

Rookgordijn

In Nederland werden in 2018 43 vrouwen omgebracht, in 2019 44. Voor mannen liggen die aantallen op 76 en 81. De cijfers zijn voor velen aanleiding om acties tegen femicide, zoals die op de Dam, te bekritisieren. Hoezo strijden tegen vrouwenmoord als er meer mannen omkomen? Die reacties gaan voorbij aan het feit dat moorden op vrouwen en mannen een totaal ander karakter hebben. Van de vermoorde vrouwen werd meer dan de helft vermoedelijk door een ex of partner van het leven beroofd. In 2018 was het zelfs 76,2 procent. Voor mannen lag dat percentage op 2,7. Maar zelfs de politie is niet altijd doordrongen van het verschil. Kaouthar Darmoni: 'We geven met Atria workshops en lezingen bij de politie, om politiemensen gendersensitiever te maken. Dan beginnen ze altijd over cijfertjes, zo

'We noemen het een familiedrama of *crime passionel*, maar het is gewoon moord'

van: 'Er worden twee keer zo veel mannen vermoord.' Ja, hallo! De moord op vrouwen is anders van aard. Waar het bij mannen vaak gaat om afrekeningen binnen het criminele circuit of uit de hand gelopen vechtpartijen, worden vrouwen vooral vermoord door intimi. In het bijzonder door partners en ex-partners. Die discussie moet je continu voeren. Dat maakt me zo pissig.' Daar komt bij dat femicides maar het topje van de ijsberg zijn, de dieptreurige eindstations van veel geweld. Darmoni: 'Femicide is in de meeste gevallen geen op zichzelf staand incident. Vaak is er bij instanties zoals de politie al eerder aangifte gedaan van huiselijk geweld of stalking.' In 2020 gaven in een onderzoek van het CBS 1,2 miljoen personen van zestien jaar

en ouder aan in de voorgaande twaalf maanden slachtoffer te zijn geweest van huiselijk geweld. Bij 820.000 mensen had het een structureel karakter. Uit een rapport van onderzoeksinstituut Regioplan komt naar voren dat mannen en vrouwen even veel dader en slachtoffer zijn van geweld. Maar er blijkt ook uit dat het geweld van mannen tegen vrouwen vaker plaatsvindt en ernstiger is. Vrouwen plegen vaker geweld uit zelfverdediging en zijn vaker slachtoffer van geweld door een ex of partner. Als een man een ex of partner ombrengt, worden er in Nederland woorden gebruikt die een rookgordijn optrekken rond de werkelijke situatie. Debbie Maas, voorzitter van Landelijk Netwerk Veilig Thuis, het meld- en adviespunt voor huiselijk geweld en kindermishandeling: 'Hier vindt gewoon grof geweld plaats. Maar we labelen het

verkeerd. We noemen het een familiedrama of een *crime passionel*. Die termen dekken de lading helemaal niet. Een *crime passionel* associeer je met 'per ongeluk', iets wat je doet omdat je op dat moment zó

kwaad was. Maar vaak was er juist sprake van een opbouw van geweld. We moeten veel explicieter gaan zeggen wat het is: moord.' Overigens kan de term huiselijk geweld ook op veel kritiek rekenen: die klinkt bijna knus. Partnergeweld en ex-partnergeweld worden als passender begrippen gezien.

Nationale ramp

Het gebruik van de term femicide kan helpen om het probleem beter op de kaart te zetten. In Nederland wordt het woord nog weinig gebezigd, in andere landen gebeurt het meer. Darmoni: 'Nederland doet het wat femicide per hoofd van de bevolking betreft slechter dan landen als Italië en Spanje. Daar is femicide echter veel bekender,

'Het geweld tegen vrouwen komt voort uit ongelijkheid tussen mannen en vrouwen'

omdat er specifiek aandacht voor is binnen de heersende machoculturen in deze landen. In Frankrijk wordt femicide zelfs gezien als een nationale ramp, omdat er elke drie dagen een vrouw wordt vermoord.' Ter vergelijking: hier was dat voor 2018 en 2019 elke acht dagen. Frankrijk telt vier keer zo veel inwoners. Tel maar uit. De Franse regering heeft recent stappen ondernomen, zoals het uitbreiden van het aantal opvangplaatsen, het onderzoeken van de politieaanpak en het toepassen van elektronische enkelbanden voor geweldplegers. Die maatregel kwam er onder meer dankzij het actievoeren door vele duizenden vrouwen. Darmoni: 'Frankrijk heeft een heel sterke feministische cultuur, feminisme is er meer mainstream.' Nederland kent minder massale

demonstraties, maar er wordt wel degelijk actie ondernomen. Zo heeft de feministische actiegroep De Bovengrondse tijdens de eerste lockdown samen met Vice en Veilig Thuis aandacht gevraagd voor huiselijk geweld en slachtoffers gewezen op hulplijnen. Want de lockdowns maken dat huiselijk geweld overal ter wereld, van China tot Frankrijk, toeneemt. Mensen zitten opgesloten met hun belagers en de spanningen kunnen hoog oplopen. Hoe ging het in Nederland? Maas: 'Dat weten we nog niet precies. Als we kijken naar het aantal meldingen, zien we geen toename. We kregen het afgelopen jaar wel meer adviesvragen. Maar wat we vooral horen van collega's in het land, is dat de heftigheid van huiselijk geweld en kindermishandeling lijkt toe te nemen.' Uit onderzoek van →

Wat is femicide?

De term femicide kan verwijzen naar alle moorden op vrouwen, maar wordt doorgaans gebruikt voor moorden op vrouwen omdat ze een vrouw zijn. Een groot deel van de femicides wordt gepleegd door een ex of partner. Eerwraak wordt eveneens onder femicide gerekend, net als moorden op vrouwen vanwege conflicten rond bruidsschatten. Femicides door onbekenden gaan vaak gepaard met seksueel geweld. Ook worden femicides ingezet als gewelddmiddel in drugsoorlogen en mensenhandel.

Motivaction bleek in september 2020 dat zeven procent van de Nederlanders partnergeweld had meegemaakt in de coronaperiode.

Falende instanties

De oorzaken van femicide vragen om een gerichte aanpak. Maar in Nederland wordt bij huiselijk geweld vaak niet gekeken naar gender. Darmoni: 'Nederland hanteert een zogenaamde genderneutrale policy. Terwijl: wat is femicide? Dat is specifiek een man die een vrouw vermoordt. Atria vindt dat Nederland met de genderneutrale aanpak moet stoppen.'

In januari 2020 publiceerde de Raad van Europa een rapport dat het genderneutrale beleid van Nederland bekritiseert. Want zo'n beleid gaat voorbij aan het feit dat geweld tegen vrouwen voortkomt uit ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Dat staat het aanpakken ervan in de weg. Het beleid zorgt er ook voor dat hulpverleners geen rekening houden met gender, waardoor het risico bestaat dat vrouwen geen goede bescherming en steun krijgen. Ook is de kans groter dat vrouwen opnieuw slachtoffer worden. 'Het is van levensbelang om ervaringen van vrouwen als slachtoffers te erkennen,' staat er in het rapport. Naar aanleiding van het rapport werd door de regering aan onderzoeksinstituut Regioplan gevraagd om advies te geven. Dat luidde: maak alle hulpverlening gendersensitief. Een gendersensitief beleid kan er wellicht voor zorgen dat vrouwen eerder om hulp vragen. En dat er meer aangiftes worden gedaan. Want helaas heerst onder veel vrouwen het idee dat het toch niets uithaalt om naar de politie te stappen. Word je gestalkt of geslagen? Dan stelt de politie een hoop vervelende vragen, die misschien zelfs insinueren dat het je eigen schuld is. En vervolgens krijg je te horen dat ze toch niets kunnen ondernemen of dat aangifte doen weinig zin heeft. Dat negatieve beeld is niet zomaar ontstaan. Hümeýra belde tientallen keren de politie en deed vier keer aangifte

'In Italië en Spanje is er veel meer aandacht voor femicide, in Frankrijk wordt het gezien als nationale ramp'

Femicide in Nederland

Uit cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek blijkt dat in 2018 in Nederland 43 vrouwen zijn omgebracht. In driekwart van de gevallen was de (vermoedelijke) dader de partner of ex-partner. Het aantal vermoorde vrouwen ligt al een aantal jaren rond de 40, het aandeel van moord door ex of partner is doorgaans meer dan de helft. Volgens het CBS waren ruzies en jaloezie de meest voorkomende motieven voor de moorden door exen en partners. De vrouwen werden vaak omgebracht in hun eigen huis, met een steekwapen of door wurging.

Femicide wereldwijd

Volgens de Verenigde Naties werden in 2018 wereldwijd gemiddeld dagelijks 137 vrouwen vermoord door een familielid, partner of ex-partner. Wat de continenten betreft, kent Afrika het hoogste cijfer, met 3,1 femicides per 100.000 inwoners. In Noord- en Zuid-Amerika was dat 1,6, in Azië 0,9 en in Europa 0,7. In El Salvador is het cijfer het hoogst. In het land van 6,5 miljoen inwoners overlijdt elke 24 uur een vrouw als gevolg van femicide.

tegen haar stalker. Ook in veel andere zaken waren de moordenaars al lang en breed bij de politie in beeld. Maas: 'We moeten alles op alles zetten om dat imago van de politie om te buigen. Soms is het terecht, maar heel vaak ook niet. Ik heb gevallen gezien waarbij alles uit de kast werd gehaald om ervoor te zorgen dat de bescherming op gang kwam en de pleger werd aangesproken. Ik heb meegemaakt dat er alles aan werd gedaan om stalking te laten stoppen en in bepaalde situaties is dat ook echt gelukt. De politie doet echt zijn best. Ik hoop dat vrouwen dat meer gaan ervaren.'

Na de dood van Hümeýra werd een onderzoek ingesteld, waaruit bleek dat de betrokken instanties ontzettend gefaald hadden. Ze grepen niet tijdig in en werkten langs elkaar heen. Maas: 'Dat heeft een enorm effect gehad op alle partijen. Politie, het ministerie van justitie, reclassering, slachtofferhulp Nederland, wij als Veilig Thuis – we hebben echt met elkaar gezegd dat we het anders en beter willen doen. Dat heeft onder meer geresulteerd in vaste contactpersonen, zodat je niet meer van het kastje naar de muur wordt gestuurd.' Dat was hard nodig: Hümeýra had bij elkaar zo'n vijftig agenten gesproken en moest haar verhaal vaak weer van voren af aan vertellen. Naast de vaste contactpersonen wordt er nu bij de politie gebruikgemaakt van een methode om de risico's van stalkingzaken beter in te kunnen schatten. Maas: 'De politie signaleerde niet altijd de patronen van stalking, wat kan leiden tot een levensgevaarlijke situatie. Er is nu veel geïnvesteerd in het herkennen van de risico's. En we zijn aan het kijken naar wat er nog meer kan. Zoals elektronische

enkelbanden bij plegers gekoppeld aan een waarschuwingssysteem voor slachtoffers, en camera's bij de deur om bewijslast tegen stalkers te verzamelen.'

Hümeýra, Deborah, Eva en al die andere slachtoffers krijgen we er niet mee terug. Maar hopelijk valt er in de toekomst eindelijk een afname van femicide te zien. Daarvoor moeten ook schadelijke denkbeelden over mannen en vrouwen worden aangepakt. Dat begint al bij jongeren. Darmoni: 'Er heersen hier nog veel stereotiepe opvattingen over mannelijk en vrouwelijk gedrag. Een man moet stoer zijn, een vrouw moet zorgzaam zijn. We hebben met Atria en Rutgers een onderzoek gedaan waaruit blijkt dat jonge mannen en vrouwen die de stereotiepe rollen onderschrijven, eerder geneigd zijn

'Een gendersensitief beleid kan er wellicht voor zorgen dat vrouwen eerder om hulp vragen'

om partnergeweld goed te keuren. Zowel jongens als meisjes hè! We zijn met Rutgers een programma begonnen dat Act4Respect heet, waarmee we deze schadelijke normen willen veranderen.' Er valt nog veel werk te verzetten, door iedereen, voor Nederland écht een progressief land is. Een land waar mannen en vrouwen gelijkwaardig zijn en femicide verleden tijd is. 'Je moet elke keer weer actie ondernemen. Als je niet aan de bel trekt, protesteert of een artikel schrijft om mensen ergens bewust van te maken, verandert er niets.' ●

Heb je hulp nodig of wil je advies, voor jezelf of iemand anders? Kijk op veiligthuis.nl, chat anoniem (werkdagen 9 – 17 uur) of bel Veilig Thuis op 0800 2000 (gratis, 24/7). Ook op fier.nl, moviera.nl en safewomen.nl kun je hulp en advies vinden.